

Tijdelijke invullingen als hefboom voor een bruisend cultureel Gent

Advies van de Cultuurraad Gent - spontaan advies

INLEIDING

Gent heeft in de loop der jaren een stevige traditie opgebouwd op vlak van tijdelijke invullingen. Leegstaande panden maar ook gronden worden ter beschikking gesteld voor sociale, culturele en economische experimenten, in afwachting van een nieuwe bestemming. De voorbije 15 jaar kenden we zelfs een heuse *boom*, met grotere tijdelijke invullingen, maar ook veel kleinschalige burgerinitiatieven. Gent heeft in die tijd een aantal beleidsinstrumenten ontwikkeld die de praktijk van tijdelijke invullingen analyseren en ondersteunen waar andere steden kunnen jaloers op zijn.

In het grootschalige Refill-rapport uit 2018¹ stelden de onderzoekers echter voor *“om de verschillende ambities van tijdelijke invulling die bestaan meer te expliciteren en deze als stad bewuster, pro-actiever en strategisch te gaan inzetten.”* De Cultuurraad wil met dit spontaan advies een aantal pistes aanreiken om tijdelijke invullingen bewust, pro-actief en strategisch in te zetten.

Bij de start van deze legislatuur werd de bevoegdheid over de coördinatie van tijdelijke invullingen doorgegeven van de burgemeester naar de schepen voor Gelijke Kansen, Welzijn, Participatie, Buurtwerk en Openbaar Groen (departement Ontmoeten en Verbinden). Hoewel dit voorlopig geen inhoudelijke gevolgen heeft, wil de Cultuurraad er wel over waken dat de culturele functie daarmee niet naar de achtergrond verschuift. In de Beleidsnota Cultuur werden tijdelijke invullingen alvast (terecht) genoemd als belangrijke culturele spelers.

‘The Next Big Thing will be a lot of small things’ stelde de Cultuurraad in zijn memorandum van 2018.² De toekomst van een bruisende cultuur ligt in wat borrelt, bruist en spontaan ontstaat aan de basis. Tijdelijke invullingen bieden een ‘witruimte’ om te experimenteren waar kleine initiatieven volop kunnen bloeien, mits de juiste context en ondersteuning. Tijdelijke invullingen kunnen dus een hefboom zijn voor culturele ontwikkeling.

De Gentse kandidatuur om in 2030 Europese culturele hoofdstad te worden, is een uitgelezen gelegenheid om deze dynamiek in de verf te zetten. Bestaande en toekomstige tijdelijke invullingen bieden een echte kans om de unieke Gentse culturele identiteit te tonen en zich zo te onderscheiden. Tijdelijke invullingen kunnen een uitvalsbasis zijn voor een cultureel programma dat start vanuit de wijken, vanuit jonge en beginnende kunstenaars en organisaties, die volop in dialoog gaan met de meer gevestigde culturele instellingen.

Om dat mogelijk te maken, is het nu, in 2021, het uitgelezen moment om werk te maken van een strategische visie op **tijdelijke invullingen als culturele spelers**. In dit advies willen we daartoe een aanzet geven, met aandacht voor (1) het algemene kader, (2) de opstartfase, (3) de begeleiding van initiatieven tijdens de tijdelijke invulling, en (4) kennis delen, impact meten en borgen van expertise achteraf.

1. ALGEMEEN

Tijdelijke invullingen bieden ruimte aan heel wat stedelijke noden, waarvan de culturele er maar één is. Daarom geven we eerst enkele algemene, strategische aanbevelingen mee voor een beleid rond

1 <https://refillthecity.wordpress.com>

2 [Lees hier het Memorandum van de Cultuurraad \(2018\)](#)

tijdelijke invullingen. Ze zijn de bril waardoor de Cultuurraad naar tijdelijke invullingen kijkt en verdere, meer specifieke adviezen formuleert:

- **Voorzie witruimte:** een stad die niet stil wil blijven staan, heeft er alle belang bij om voldoende beweegruiimte te vrijwaren. Hoe gegeerder de ruimte, hoe groter het belang van witruimte. Investeer daarom permanent in onbepaalde ruimte waar creatieve en ondernemende burgers zelf stad kunnen maken.
- **Streef naar lange duur:** tijdelijke invullingen zijn méér dan tijdelijke oplossingen om leegstand en braakliggend terrein te vermijden. Ze hebben een intrinsieke waarde voor de stad, die vaak zelfs nog toeneemt naarmate een tijdelijk initiatief een plek leert kennen, er kan groeien... Neem die waarde mee in de onderhandelingen over de looptijd van de tijdelijke invulling. Vermijd te korte contracten die zowel voor de stad als de vrijwilligers achter de tijdelijke invullingen meer last dan lust zijn.
- **Garandeer autonomie:** een *creative city* geeft creatievelingen niet alleen ruimte, maar ook vrijheid. Vermijd instrumentalisering en bewaak zo veel mogelijk de onafhankelijkheid en de autonomie van tijdelijke invullingen.
- **Erken vrijwillig engagement:** tijdelijke invullers zijn mensen met goesting en engagement voor de samenleving. Blijf de context bieden die zij nodig hebben om dit engagement vol te houden: spreek tijdelijke invullers aan als gelijkwaardige partners en vermijd financiële drempels.
- **Heb oog voor anderen:** het concept van tijdelijke invullingen is bottom-up gegroeid en nieuwe initiatieven zullen blijven opduiken, ook buiten de Stad om. Blijf oog hebben voor de tijdelijke invullingen die niet door de Stad worden geïnitieerd of gefaciliteerd.

2. DE OPSTART

→ Tijdelijke invullingen als ruimte voor experiment

Tijdelijke invullingen zijn in de eerste plaats cultureel van belang door het experiment dat er mogelijk is. Niet alleen de noden van de voormalige en de toekomstige eigenaar verdienen aandacht bij de opstart van een tijdelijke invulling. Ook de maatschappelijke noden in de omgeving en de noden van de invullers die er terechtkomen, moeten in rekening genomen worden. Maar die ruimte voor experiment komt onder druk te staan wanneer de creativiteit van de invullers te veel ingepast wordt in het kader van de (voormalige en toekomstige) eigenaars of wordt geïnstrumentaliseerd voor andere doeleinden, bijvoorbeeld in open calls met te specifiek vooropgestelde voorwaarden.

Advies:

Neem de nood aan creatieve vrijheid van de invullers van bij de opstart mee in de onderhandeling. De waarde van de tijdelijke invulling hangt niet af van de vooraf bedachte 'return', dus definieer geen vaste formule die oordeelt wanneer een tijdelijke invulling wel of niet waardevol is. Durf autonomie van de gebruikers op bepaalde plaatsen centraal te zetten. Vermijd ook gedwongen samenwerkingsverbanden in kleinere locaties.

→ Tijdelijke invullingen als ruimte voor creatie, presentatie en conversatie

Opkomende culturele actoren hebben verschillende ruimtelijke noden: ze zoeken laagdrempelige creatieruimte (kunstenaarsateliers en repetitieruimtes), maar ook presentatieruimte en ontmoetingsplekken waar ze met hun eigen of een nieuw publiek in gesprek kunnen gaan. Een gezond cultuurbeleid vrijwaart ruimte voor de verschillende culturele functies, van maken tot tonen en ontmoeten. Als tijdelijke invullingen een broedplaats zijn voor opkomend talent, dan moeten die functies ook daar terug te vinden zijn. Er zijn sinds 2016 vijf tijdelijke presentatieruimtes weggevallen, die niet vervangen werden door nieuwe (tijdelijke) ruimtes. Daarbovenop kwamen andere offspaces ook zonder locatie te zitten.

Advies:

Houd bij het opsporen en toekennen van tijdelijke invullingen rekening met de verschillende ruimtelijke noden van culturele actoren in verschillende disciplines. Bekijk de mogelijkheden voor creatie, presentatie en conversatie in (aankomende) tijdelijke invullingen. Houd bij de planning en de toekenning rekening met balans tussen ruimte voor creatie, presentatie en ontmoeting.

Voorzie in het masterplan culturele infrastructuur middelen om culturele tijdelijke invullingen blijvend

mogelijk te maken (ook in de kernstad). Haal inspiratie bij ondersteuningsinitiatieven voor startende ondernemers, die laagdrempelige (!) tijdelijke ruimte kunnen vinden om te experimenteren en hun ideeën te testen bij een publiek.

3. ONDERSTEUNING EN BEGELEIDING

→ Tijdelijke invullingen als wieg

Tijdelijke invullingen zijn geliefd bij jonge, diverse makers die in deze context vaak hun eerste concrete stappen zetten richting een artistieke/culturele praktijk. Een stevig netwerk van stadsdiensten creëert een veilige setting voor jonge makers. Vlotte doorverwijzingen naar de juiste diensten en laagdrempelige toeleidingen naar financiële mogelijkheden dragen bij aan minder kopzorgen, minder drempels en blije bezoekers. Wanneer het kind in de wieg zich geen zorgen hoeft te maken over het dak boven het hoofd, de brandveiligheid, de toegankelijkheid, de groenaanleg en de vlotte afvalophaling, komt dit de creativiteit enorm ten goede.

Advies:

We staan ook graag stil bij wat goed loopt, en willen hier een pluim geven aan alle betrokken stadsdiensten, maar ook de openbare diensten zoals brandweer, politie en Ivago. We moedigen de stad aan om de ondersteuning en omkadering op dezelfde manier te blijven verzorgen in de toekomst.

→ Tijdelijke invullingen als springplank

Tijdelijke Invullingen zijn gegeerde experimenteeruites voor jonge kunstenaars en niet-gevestigde culturele actoren: hier vinden ze niet alleen de nodige fysieke en mentale ruimte om zich te ontplooien, maar ook de creatieve dynamiek en de informele netwerken die hen stimuleren, inspireren en motiveren om een praktijk uit te bouwen. In een tijdelijke invulling nemen dan ook vele culturele makers en organisaties een vliegende start. Maar wat na die start?

Hoewel veel culturele makers en organisaties een tijdelijke invulling zien als een springplank, monden lang niet alle culturele initiatieven uit in volwaardige culturele projecten of creatief ondernemerschap. En dat hoeft ook niet. Maar ook als die ambities en dit potentieel er wel zijn, is de doorstroom niet altijd evident. Dit brengt ons tot de vraag: als tijdelijke invullingen een springplank zijn voor culturele actoren, waar verwachten we dan dat ze landen? Op dit moment ontstaan maar sporadisch inhoudelijke linken tussen nieuwe initiatieven in tijdelijke invullingen en de gevestigde culturele instellingen. Nochtans bestaat bij de cultuurhuizen in Gent een interesse voor nieuwe creatieve kiemen. Enkele samenwerkingen tonen wel dat er potentieel is. Kan deze *good practice* ook een beleidskader krijgen?

Advies:

Erken dat tijdelijke invullingen een incubator zijn voor culturele starters en voorzie voor hen een (zachte) vorm van begeleiding, zodat een residentie in een tijdelijke invulling een springplank kan zijn. Dit kan onder de vorm van een 'Backing Artist', waarbij een gevestigde culturele instelling, organisatie of expert zich binnen een bepaalde tijdelijke invulling als aanspreekpersoon voor de culturele starters beschikbaar stelt. De begeleiding zou dan kunnen bestaan uit regelmatige ontmoetingsmomenten, maar ook uit advies op maat. De aanspreekpersoon en de starters kunnen elkaar en elkaars wereld beter leren kennen, nieuwe verbindingen leggen en hun netwerken verruimen. Ontwikkel tools en hefboomen die niet alleen verbindingen leggen (bv. ontmoetingsmomenten, persoonlijke contacten) maar ook financiële stimulansen bieden om samen te werken. Denk aan een Gentse versie van Innovatieve Partnerprojecten³ voor tijdelijke invullingen.

→ Tijdelijke invullingen als leerkans

Als unieke en dynamische experimenteerplekken bieden tijdelijke invullingen zowel voor de rechtstreeks betrokkenen als voor de stad enorme kansen om bij te leren: nieuwe ideeën op te doen, te zien wat werkt en wat niet werkt. Tijdelijke invullingen worden ook breed erkend als leerkansen in Gent. Toch worden er nog belangrijke leerkansen gemist, doordat de opgebouwde expertise niet systematisch wordt gedeeld en nog minder systematisch wordt bewaard. De website van Stad Gent biedt wel wat basisinformatie en geeft een overzicht van de huidige lopende invullingen. Maar

³ Zie [deze website](#)

kansen om met voorgangers uit te wisselen over fouten en successen, of een overzicht van wat al gedaan is, zijn er niet echt. Op die manier gaat veel informatie verloren die niet alleen op dit moment waardevol is, maar later ook een historische waarde zal hebben.

Advies:

Stimuleer en faciliteer een lerend netwerk voor tijdelijke invullers. Dat kan in de vorm van een digitaal platform waarop vroegere, huidige en toekomstige tijdelijke invullers elkaar ontmoeten en ervaringen uitwisselen, maar dat tegelijkertijd als (digitaal) archief dient, met alle relevante informatie over specifieke tijdelijke invullingen.

Organiseer jaarlijkse stadsbrede ontmoetingsmomenten, waarop (huidige en voormalige) tijdelijke invullers elkaar en elkaars invullingen kunnen leren kennen, maar ook kunnen leren van buitenlandse of binnenlandse experts/ervaringsdeskundigen.

→ **Tijdelijke invullingen als overgangsmoment**

Er wordt veel geïnvesteerd in de sociale gedragenheid van tijdelijke invullingen en in sommige gevallen krijgt ook de toekomst een plek in de gesprekken met de buurt. Maar het verleden van de plaats die tijdelijk wordt ingevuld, krijgt niet altijd de aandacht die het verdient. Als 'onroerend erfgoed' wordt ze misschien wel gewaardeerd. Maar tijdelijke invullingen zijn niet alleen plaatsen, het zijn ook uitgesproken *overgangsmomenten*. Door het verleden te laten verdwijnen zonder er aandacht aan te schenken, ontzegt men de buurtbewoners vaak een kans om afscheid te nemen en dus op *closure*.

Advies:

Door tijdelijke invullingen te benaderen als een kans voor gemeenschappen om verandering te aanvaarden en een bron voor alternatieve praktijken, kan niet alleen gedragenheid voor de toekomstige ontwikkelingen groeien. Het overgangsmoment kan ook een mentaal keerpunt worden. Een tijdelijke invulling biedt een prima kader om historici, erfgoedwerkers, stakeholders en buurtwerkers te laten samenwerken. De Gentse Erfgoedcel kan actief helpen om het verleden in kaart te brengen en te archiveren, en met publiekprojecten het historisch bewustzijn over dit verleden doen toenemen.

4. VERDUURZAMEN EN IMPACT METEN

→ **Tijdelijke invullingen als culturele actor**

Hoewel tijdelijke invullingen een onmiskenbare impact hebben op hun omgeving, de culturele sector en de stedelijke samenleving in zijn geheel, blijven de langetermijneffecten van tijdelijke invullingen op de stad vaak ongrijpbaar. Hoewel we ervan overtuigd zijn dat deze effecten moeilijk kwantificeerbaar zijn op korte termijn, is meten ook op dit vlak weten. Er is in de afgelopen jaren al heel wat beleid ontwikkeld, maar tijdelijke invullingen blijven een erg kwetsbare werkvorm in het culturele veld. Tussen de belangen van eigenaars en ontwikkelaars vallen initiatieven met potentieel nog te vaak tussen de mazen van het net. Onderzoek zou een grote meerwaarde zijn om tot een bewuster, pro-actiever en strategischer beleid te komen.

Advies:

Faciliteer/organiseer onderzoek naar de huidige staat en de impact op lange termijn van het beleid rond tijdelijke invullingen op verschillende vlakken. Maak van het aspect 'cultuur' een apart luik. Dat kan de meerwaarde van tijdelijke invullingen zichtbaar maken en versterken, wat een goede basis zal zijn voor het gesprek over tijdelijke invullingen tussen de verschillende stakeholders. Leg de administratieve last voor dit onderzoek echter zo min mogelijk bij de tijdelijke invullers zelf.

CONCLUSIE

De Cultuurraad erkent de inspanningen en het traject dat in Gent al is afgelegd rond tijdelijke invullingen en wil met dit advies de stad aanmoedigen om verder te gaan op de ingeslagen weg. De Cultuurraad reikt een aantal pistes aan om tijdelijke invullingen bewust, pro-actief en strategisch in te zetten, met een focus op het beleidsdomein cultuur.

→ De Cultuurraad vraagt van de stad, op voorstel van de schepenen van Cultuur, een beleidsvisie rond culturele tijdelijke invullingen.

- De Cultuurraad vraagt in die beleidsvisie uitgangspunten en beleidsprincipes die richtinggevend zullen zijn voor de ontwikkeling en ondersteuning van tijdelijke invullingen als hefboom voor een bruisend cultureel Gent.
- De Cultuurraad wil hierover graag mee nadenken en doet daarvoor met dit advies een eerste aanzet. De raad wil ook in het komende jaar een partner zijn om dit verder uit te werken in samenwerking met de stad.
- De Cultuurraad brengt dit advies uit op 3 juni 2021 en hoopt op een goedgekeurde beleidsvisie over tijdelijke invullingen binnen het jaar.

OVER DIT ADVIES

In de schoot van de Cultuurraad werd in 2020 een nieuwe werkwijze ingevoerd. Werkgroepen bereiden adviezen voor voor rond relevante culturele materies, die ze dan voorleggen aan de voltallige Cultuurraad. Zo startte in februari 2020 een werkgroep Tijdelijke Invullingen (Tim Bryon, Liesbeth Vlerick, Bilal Abbas en Tina De Gendt). Deze werkgroep had contact met de betrokken schepenen (Sami Souguir, Astrid De Bruycker, Annelies Storms, Rudy Coddens, Elke Decruyenaere en Tine Heyse) en hun kabinetten, de stadsbouwmeester Peter Vanden Abeele, Eleke Langeriaert en Marc Verheirstraete van de dienst Beleidsparticipatie en de werkgroep Ruimte voor Kunstenaars in de Stad (van het Gents Kunstenoverleg). De werkgroep doorploegde een reeks relevante publicaties en rapporten (zie bronnen) en had diverse contacten met betrokkenen en experts. De Cultuurraad bekrachtigde het resultaat van deze werkzaamheden na overleg en discussie op 31 mei 2021 in een spontaan advies, dat aan de Schepenen van Cultuur wordt aangeboden.

MEER LEZEN

Deze teksten raden we vanuit de cultuurraad graag aan als *interesting reads* voor wie meer wil weten over zowel de beleids- als uitvoerende kant van tijdelijke invullingen.

DENKEN: Visie en beleid

- **Apache - Een stad heeft nood aan vrijplaatsen** (2018) - *“Tijdelijke invullingen vragen een overheid die die zijn grondpositie bewaakt en bewaart om ruimte te maken voor autonoom initiatief op vacante terreinen en leegstaande gebouwen”*. ⇒ [Essay](#)
- **Apache - Café Apache #9: De sociale stad** (2019) ⇒ [Verslag panelgesprek](#)
- **Bestuursakkoord Stad Gent 2019-2024** *“Ook andere tijdelijke invullingen en herbestemming van bijvoorbeeld kerken kunnen bijkomende ruimte voor cultuur creëren.”* ⇒ [Bestuursakkoord 2019-2024](#)
- **De Ambrassade** - Als overheid speel je een belangrijke rol in het faciliteren van gedeeld gebruik ⇒ [Website](#)
- **De Morgen** - Gent leerde Vlaanderen lege ruimtes benutten (2019) ⇒ [Artikel](#)
- **Kenniscentrum Vlaamse Steden** - Tijdelijk Gebruiken - Kritische Succesfactoren ⇒ [Website](#)
- **Kenniscentrum Vlaamse Steden** - Tijdelijk Gebruiken - Rol van de overheid ⇒ [Website](#)
- **Kunstenpunt - Kunstenaar zkt. betaalbare ruimte met langetermijnperspectieven** (2020) - *“Wat je wint is consumentisme, wat je verliest is een gemeenschapsvormend aspect. Het resultaat is een stadscentrum met weinig ruimte voor culturele en maatschappelijke projecten.”* ⇒ [Artikel](#)
- **Kunstenpunt - Ruimte voor kunst (en andere stedelijke fantasieën)** (2020) *“Gentrificatie gaat niet enkel over het opdrijven van de prijzen, maar ook over de soort infrastructuur die dit voortbrengt: op maat van de noden en verwachtingen van een kapitaalkrachtige (witte, heteronormatieve, geprivilegieerde) klasse.”* ⇒ [Artikel](#)
- **Kunstenpunt** - Van nieuw- naar diepstedelijke grond: een open brief aan Gent (2020) ⇒ [Essay](#)
- **Rekto:verso - Kraken, bewaken en benutten** (2015) - *“Actief inzetten op een handzame ontsluiting van lege stedelijke ruimtes voor culturele en sociale doeleinden zou minstens een paar knopen in verschillende sectoren wat lossen kunnen maken. Want hoe gek is het eigenlijk: sommigen hebben*

een boeiende bezigheid zonder plek, anderen een plek zonder enige bezigheid. Matchen moet.” ⇒ [Artikel](#)

→ **URBACT-project REFILL** (2018) - Tijdelijke invullingen maken de stad - Conclusies & Actieplan ⇒ [Dossier](#)

→ **URBACT-project REFILL** (2018) - Roadmap ⇒ [Tool](#)

DOEN: Tools & info

→ **TU Delft** - Inspiratiewaaiertijdelijk ruimtegebruik (2013) ⇒ [Tool](#)

→ **Stad Gent** - Een handleiding voor tijdelijke invullers ⇒ [Website/tool](#)

→ **Stad Gent / Fonds Tijdelijke Invullingen** ⇒ [Website](#) en [reglement](#)

→ **URBACT-project REFILL** (2018) - Het pad van de tijdelijk invuller ⇒ [Afbeelding](#)

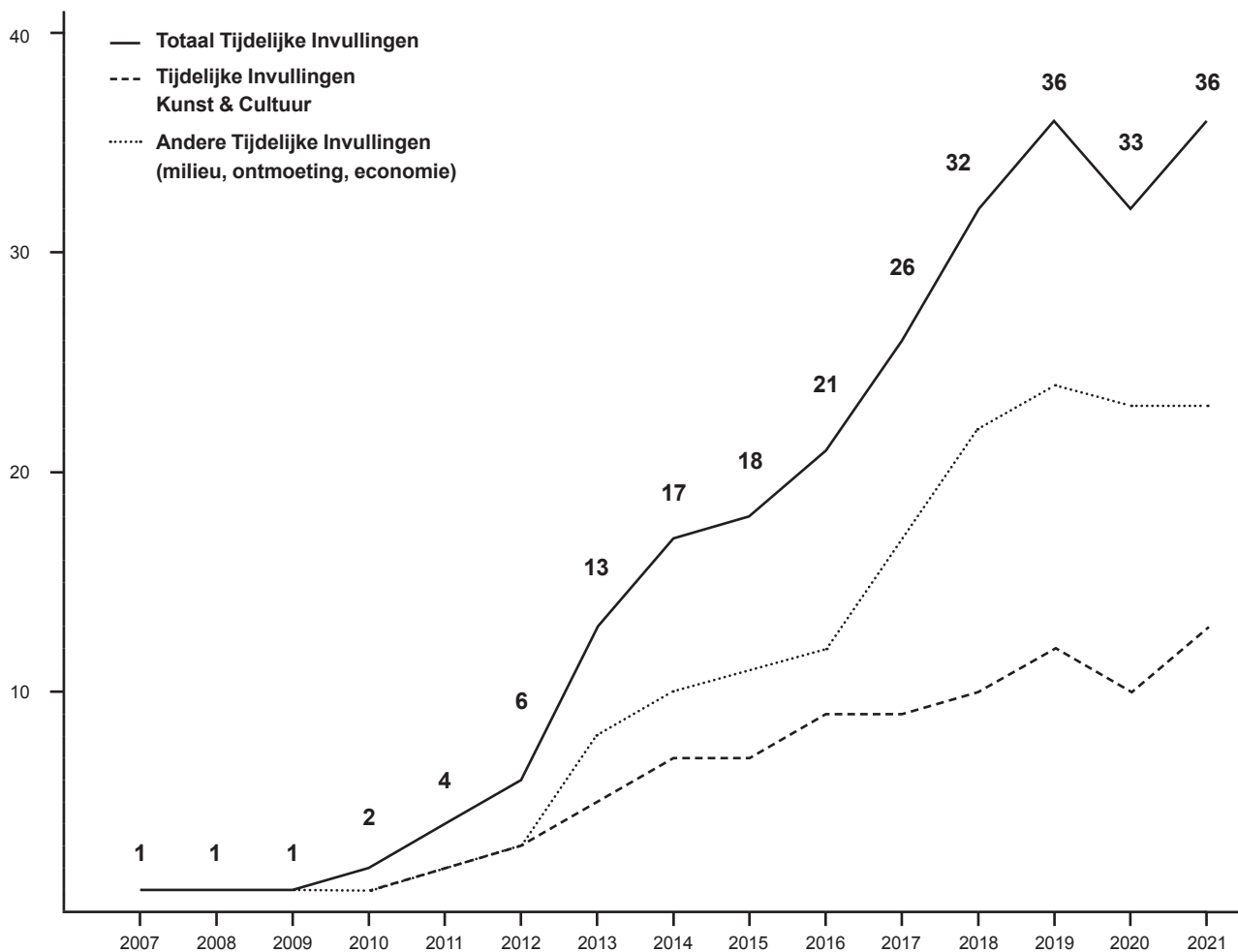
→ **URBACT-project REFILL** (2018) - Temporary Use Value Creation Plan ⇒ [Tool](#) & [runthrough](#)

BRONNEN

Nog veel meer bronnen werden geconsulteerd in het tot stand komen van dit advies.

Een overzicht van alle digitaal geconsulteerde bronnen is te vinden [via deze link](#).

TIJDELIJKE INVULLINGEN GENT 2007 – 2021 (1/2)

TIJDELIJKE INVULLINGEN GENT 2007 – 2021 (2/2)

